

PERSPECTIVES D'APRENENTATGE DEL CATALÀ I EL CASTELLÀ PELS TREBALLADORS NORDAFRICANS A ALZIRA (VALÈNCIA)

Mª Àngels Escrivà i Chordà

1. INTRODUCCIÓ

La ciutat d'Alzira, amb uns quaranta mil habitants (Cens Poblacional de 1988), ocupa el lloc de cap de la comarca valenciana de la Ribera Alta, pel seu major nombre d'habitants i gran importància econòmica.

De la seva població actual cal distingir un percentatge significatiu d'immigració castellanoparlant arribada en gran part durant els anys seixanta i setanta des de Castella la Manxa i Andalusia.

Principalment i, en menor grau, de Múrcia. Aquest fet va afavorir un creixement demogràfic considerable a la ciutat els darrers trenta anys (de vint-i-dos mil cinc-cents el 1960 a quaranta mil el 1990). Però aquest contingent immigrant de la resta de l'Estat espanyol no suposa avui en dia a tota la comarca més del 10,8 % del total de la població (Escrivà, 1994).

L'economia del municipi ha estat majorment basada fins fa poc en els conreus agrícoles i, sobre tot, dels crítics. Aquesta producció es dedica la major part del sòl cultivable de la comarca.

Segons Moreno (1991), ens trobem davant d'una agricultura de regadiu:

- 1) Capitalista, intensiva en capital i treball.
- 2) Molt extravertida cap als mercats europeus, la qual cosa li confereix un fort dinamisme.
- 3) On predomina la propietat privada i una agricultura a temps parcial en la qual el titular de l'explotació recorre per a moltes de les exigències del conreu a mà d'obra externa. I juntament a això, una gran parcel·lació de les explotacions.

4) Una població activa agrària estimada en un 8,4 % dels actius totals, amb un grau d'envelliment important.

El treball de recull de la taronja és una d'aquestes tasques que el titular de l'explotació no fa, si no que les fan el comprador contractant mitjançant un encarregat quadriller de <<collidors>> formats per jornalers agrícoles, petits camperols, gitanos, immigrants nacionals i, darrerament també, estrangers.

La contractació d'aquests treballadors sol fer-se totes les nits als bars o la plaça dels pobles i, de vegades, a la porta dels magatzems a trenc d'alba. La recollida es realitza a jornal o a preu fet, encara que, en els darrers anys, està predominant el preu fet, pagant-se a tant per caixa.

És en aquest context que sorgeix, des de fa uns cinc anys majorment, encara que també anys en menor nombre, l'immigrant estranger a la recerca de feina agrícola a Alzira i a la resta de la comarca.

2. ELS TREBALLADORS NORD-AFRICANS A ALZIRA

Al final de l'any 1989 començà a aparèixer a la comarca de la Ribera Alta i altres indrets citrícoles de la província un nombre, fins aleshores desconegut, de joves nord-africans a la recerca de treball agrícola. Com assenyala Moreno (1991), aquell any, producte d'una vaga de collidors de la taronja, els treballadors nord-africans aconseguiren feina ràpidament, encara que es guanyaren també les antipaties dels collidors en vaga i de la població autòctona en general.

Aquests joves eren una part important d'un col·lectiu d'immigració de caire agrícola i itinerant que viatjava de nord a sud i a l'inrevés, segons les estacions, per a la recol·lecció de les diverses fruites, verdures i hortalisses.

Zapata (1992), indica que la itinerància a poc a poc es va anar diluint en assentar-se alguns grups a les ciutats i pobles, com ara Alzira.

Així doncs, en la regularització de 1991 s'enregistraren nou-cents noranta-tres marroquins sis-cents quaranta-dos algerians a la província de València segons el quadre adjunt. València es col·loca en vuitena posició quant a magrebins regularitzats, però cal destacar sobre tot la important presència d'algerians, un 38,8 % del total de magrebins, en front dels baixos percentatges d'altres províncies.

MAGREBINS REGULARITZADORS A ESPANYA L'ANY 1991 PER PROVÍNCIES AMB MAJOR
INCIDÈNCIA

província	total magrebins	marroquins	algerians	altres
Barcelona	11.896	11.663	138	95
Madrid	10.729	10.510	153	66
Múrcia	4.908	4.560	344	4
Girona	3.462	3.389	24	49
Almeria	2.202	2.010	179	13
Màlaga	2.105	2.087	10	7
Tarragona	2.060	1.923	130	7
València	1.655	993	642	20

Font: Direcció General de Migracions 15-10-1992
(López, 1993, p. 87)

Raons d'açò, cal buscar-les com explica Moreno (1991) en la història de les relacions València-Algèria. Tradicionalment, Algèria ha estat pels jornalers i petits camperols valencians un país d'emigració. Després de la independència varis milers de *pièds noirs* amb avantpassats espanyols s'establiren a Alacant. Allí, ha arribat en els darrers anys setmanalment, un vaixell que uneix aquesta ciutat amb Orà i, als estius un ferri que la línia Alacant-Alger. Per tant, les condicions estaven donades. Les dificultats per emigrar a França i les possibilitats de trobar treball al nostre país i, més concretament, a les regions de València i Múrcia han orientat l'emigració algerina cap aquí.

Aquestes raons queden reforçades pel comentari de Zapata (1992) sobre el fet que en algunes ocasions la possibilitat de trobar treball a València segons els propis i immigrants l'han facilitada els emigrants espanyols residents a Alger, o d'altres immigrants vinguts anteriorment quan encara no es demanava visat per a entrar a Espanya.

L'esquema de repartició d'immigrants entre marroquins i algerians tal i com l'hem donat de les dades de la regularització també es presenta a Alzira en aquestes dades.

Les campanyes cítriques 1990-1991 i 1991-1992 atragueren de nou l'arribada d'immigrants nord-africans però que, aquesta vegada, es trobaren amb una situació de mercat força diferent, ni pluges, ni vagues i excés d'oferta que deixava molts camps sense possibilitat d'ésser recol·lectats (Moreno 1991).

Part d'aquests immigrants marxaren a altres indrets de l'estat, mentre que d'altres decidiren restar i provar sort en altres activitats, fonamentalment al sector serveis i construcció: cambrers, treballs nocturns de càrrega i descàrrega, venda ambulants, etc. Respecte d'això Moreno (1991) remarca que l'agricultura per a ells no és més que una solució <<provisional>> mitjançant la qual poden accedir a altres oficis.

c) A més a més, hi ha un nombre important d'ells, sobretot marroquins, que coneixen algun dialecte bereber.

Ens trobem aleshores amb una població en alguns casos amb una gran competència lingüística en diverses llengües: àrab (l'oficial més el dialectal) + bereber + francès + castellà + valencià + anglès ...i en una edat relativament jove per a l'aprenentatge de noves llengües.

En quant a les actituds envers l'aprenentatge, les respostes a les preguntes:

Q1: T'agradaria aprendre millor el castellà?

Q2: I el Valencià?

foren les següents:

	afirmativa		negativa	no contesta
Q1:	31		-	-
	total	parcial		
Q2:	19	2	6	4

Al perquè d'aquestes respostes es donaren diversitat de parèixer però que agrupem de la següent manera.

Q1: aprendre millor el castellà és útil per a:

- a) comunicar-se amb els altres
- b) defensar els propis interessos
- c) poder trobar feina
- d) integrar-se al país

I, a més a més, es necessari si, com en molts casos, s'expressa la intenció forta de romandre al país al menys durant un llarg període de temps.

Q2: aprendre millor el valencià per a uns:

- a) és útil per a entendre's amb alguna gent del poble
- b) i per a integrar-se millor
- c) és fàcil per la seva semblança amb el francès

Per a altres:

- d) és poc probable per les dificultats de la pròpia llengua
- e) no és desitjable, perquè no se sap on s'establirà definitivament a l'Estat espanyol

El factor *utilitat* observem que és molt important en tots aquests raonaments. Per una banda, en analitzar el context en què es realitza l'enquesta, ens trobem amb una població que acaba de sortir incipientment de la itinerància laboral, per la qual cosa passava estacionalment de zones castellanoparlants a d'altres bilingües (com ara el País Valencià, Catalunya o el País Basc) Per altra banda, els seus coneixements de les llengües de l'Estat són encara limitats, ja que porten poc de temps aquí i el pes de la/les seva/seves llengua/gües vernades és massa fort.

El francès, en molts casos com a element facilitador de l'accés a qualsevol de les llengües també romàniques de l'estat, és un altre element fonamental.

En resum, vegem que les respostes que dominen són del tipus:

- És necessari aprendre ambdues llengües perquè hem de viure i conviure amb la gent d'aquí.
- Malgrat això, és més necessari aprendre de moment el castellà que no pas el valencià.

LA POBLACIÓ AUTÒCTONA I ELS IMMIGRANTS DE L'ESTAT ESPANYOL

Si a l'apartat anterior hem dibuixat els aspectes sociolingüístics de la immigració: coneixements previs i actituds vers l'aprenentatge, passem ara a donar alguns traços sobre la situació sociolingüística a Alzira, centrada en el conflicte diglòssic castellà-valencià.

Hem anomenat ja a la introducció el fet migratori castellanoparlant a Alzira en els anys seixanta i setanta. Si a aquest factor de castellanització afegim l'abandonament de la llengua valenciana per famílies autòctones senceres, entenem perfectament perquè a Alzira l'ús de la llengua valenciana, que no pas el coneixement (no arribant però a les quotes aconseguides a Catalunya) va en descens.

Si comparem Alzira amb la resta de municipis de la comarca de la Ribera Alta percebem aviat que aquesta presenta el major grau de castellanització, no solament entre la població immigrada, *xurros*, sinó fins i tot, entre els fills i néts de valencianoparlants.

Segons resultats de l'anàlisi del padró d'habitants de 1986 (ja que del de 1991 no es comptaven amb dades a l'hora de realitzar aquest estudi) al País Valencià es dona extensivament el fenomen que, a major nombre d'habitants, menys es coneix i es parla el valencià. Açò es pot aplicar perfectament a la Ribera Alta i al cas d'Alzira. Les raons cal buscar-les, entre altres, en determinants factors socioeconòmics que favoreixen i han afavorit aquest desenvolupament des de fa segles.

Segons Palanca (1988) el factor *prestigi social* juga aquí un paper important. Respecte d'això apunta l'autor que la transmissió lingüística generacional en el grup dels valencianoparlants ha estat trencada, perquè els més joves van néixer ja a l'anomenada <<generació de l'asfalt i la televisió>> (mecanisme eficaç d'acció castellanitzadora), i perquè uns moments de certa expansió econòmica a Alzira, sobretot els anys seixanta i setanta, obren les portes a la formació d'un grup social (fenomen ...La Avenida..., perquè és allí on s'amunteguen els edificis habitats per aquesta burgesia incipient), caracteritzat per la seva ascendència valenciana i l'abandonament de la seva llengua materna per la castellana.

Comparativament, Palanca (1988) observa que els castellanoparlants presenten un nivell cultural considerablement més baix que els valencianoparlants, especialment les generacions més velles, existint entre ells un nombre important d'analfabets. La resposta és en el fet que aquest grup està integrat majoritàriament pels immigrants castellanoparlants vinguts els anys seixanta.

També, la població activa a Alzira es revela més valencianoparlant que no activa, constatant que les dones <<mestresses de casa>> tenen un major grau de castellanització així com un menor coneixement passiu del valencià.

És interessant d'assenyalar, així mateix, que els pertanyents als extrems generacionals, és a dir, nens i vells, són menys tendents a la pràctica bilingüe, decantant-se per un monolingüisme, bé castellà, bé valencià.

Les escoles funcionen a Alzira, llevat d'alguna excepció, com un element més de castellanització important, en introduir el valencià com si d'una llengua estrangera es tractés, semblant a l'anglès, el francès o el llatí, i no fomenten l'ús vehicular dintre de l'aula (per exemple, utilitzant-la com a llengua de classe, etc.). Cal reconèixer, malgrat tot, el petit avanç aconseguit amb la seva introducció al sistema educatiu, promovent així el coneixement oral i escrit (encara que passiu) d'aquesta llengua.

4. PERSPECTIVES

Analitzant l'apartat anterior sobre els aspectes sociolingüístics dels dos col·lectius: el receptor i l'immigrant estranger, podem traçar les següents tendències:

Hi ha una voluntat, més o menys forta, per part dels immigrants d'aprendre les llengües del país, però aquesta es decanta pel castellà en primer terme.

Entre la població d'Alzira hi ha una tendència a expressar-se en castellà fora dels cercles familiars o dels veïnats tradicionals.

Ahora, tal i com assenyala solé (1993) per al Cas de Catalunya, també a València els propis autòctons mantenen l'hàbit d'adreçar-se als immigrants en castellà i no en valencià, per aquesta economia d'esforços que significa garantir la comunicació immediata amb l'interlocutor quan es pressuposa que aquest entén una llengua i no una altra. Però, sense oblidar que a diferència dels barris de les gran ciutats, els treballadors nord-africans a Alzira es veuran continuament en contacte amb el valencià per tractar-se d'un municipi de dimensions petites.

Quant a l'ensenyament d'ambdues llengües, cal preveure que, si s'enceta algun tipus de curs especial per a immigrants estrangers al municipi, aquest es farà en castellà. Per tant, cal tenir en compte, que la pressió social cap al foment del valencià no és València província, tan forta com ho pugui ser Catalunya (Laitin, 1986).

En relació a la constatació de Solé (1993) sobre l'aprenentatge del català i mobilitat social, a Alzira es pot preveure que les coses siguin força diferents, ja que no necessàriament va lligada la mobilitat social amb l'aprenentatge del valencià, pel que hem vist a l'apartat anterior sobre els aspectes sociolingüístic de la població d'Alzira. Més aviat, es pot imaginar que amb una estada més prolongada a la comarca s'acabin tenint alguns coneixements de la llengua, al menys a nivell de compressió oral, encara que no es pot esperar el seu ús massiu.

A favor de l'aprenentatge del valencià actua el factor assenyalat pels propis immigrants a les enquestes, els quals identifiquen aquesta llengua amb els seus coneixements previs de francès (que, no oblidem, en alguns casos són excel·lents) encara que es tracta de processos diferents. Mentre el francès als seus països està impregnat d'un estatus social favorable, el valencià a la comarca de la Ribera Alta està desprestigiada, excepte en certs cercles intel·lectuals.

Per contra, la major facilitat per aprendre el castellà és causada pel seu major ús i difusió als mitjans de comunicació, així com pel coneixement previ que alguns porten des del país d'origen.

5. CONCLUSIONS

L'aprenentatge i ús del castellà està garantit amb una estada prolongada a la ciutat. Del valencià, però, només es pot esperar que, segons l'activitat, el cercle d'amistats, els possibles lligams afectivo-familiars, donat el cas de matrimonis mixtes, etc., en què es mogui l'immigrant, finalment pugui acabar entenent part de la llengua i no arribi al coneixement i ús total, excepte alguns mots escampats de tipus col·loquial.

Entenem que perquè les perspectives d'aprenentatge canviessin s'hauria d'implantar una política lingüística a nivell autonòmic que donés competències a les entitats locals i possibilités, per una banda, que les treballadors nord-africans poguessin accedir a classes especials de castellà i valencià i, per altra banda, es donés amb força una vertadera promoció de l'ús del valencià dirigida a tota la població habitant del municipi. Açò, però, no sembla ser el camí pres fins ara.

6. BIBLIOGRAFIA

- ESCRIVÀ, Mª Angels. *Els estudis sociolingüístics de las migraciones: el caso de los trabajadores magrebíes en Alzira (Valencia)*. [Tesis de grau pròxima a llegir] Universitat de València. Facultat de Filologia, 1994. 125 pàg.
- LAITIN D.; SOLÉ C. <<Aplicación de la teoria de los juegos a las actitudes y política lingüísticas. El caso de inmigrantes y

autòctonos en Catalunya>>. *Papers. Revista de sociologia* [Barcelona], núm. 27 (1986) pàg. 11-47.

- LÓPEZ, Bernabé. <<Implantación e integración de los inmigrantes magrebíes en España>>. A: López, Bernabé (ed.). *Inmigración magrebí en España. El retorno de los moriscos*. Madrid: Mapfre, 1993, pàg. 29-136.
- MORENO, Pascual. <<Argelinos y marroquíes en Valencia: la aportación argelina a la inmigración magrebí en España>>. A: López Bernabé (ed.) *Inmigración magrebí en España. El retorno de los moriscos*. Madrid: Mapfre, 1993, pàg. 241-251.
- PALANCA, Carles. *Nivell de coneixement del valencià a Alzira: avanç*. Generalitat Valenciana, 1988, pàg. 67.
- SOLÉ, Carlota. *L'ús del català a Ciutat Vella*. [Institut de Sociolingüística catalana. Generalitat de Catalunya, 1993]
- ZAPATA, Javier. <<Aspectos de la situación legal de los magrebíes en la comarca de l'Horta (Valencia)>>. A: López Bernabé (ed.) *Inmigración magrebí en España. El retorno de los moriscos*. Madrid: Mapfre, 1993, pàg. 243-266.

